

Kálóczi Krisztián: Politikai apátia, passzió és bizonytalanság a magyar felsőoktatási hallgatók körében

BEVEZETŐ

A *European Social Survey* (ESS)¹²³ nemzetközi összehasonlító vizsgálat eredményei mutatták ki először, hogy a 2010-es magyar országgyűlési választások alkalmával a választókorú magyar fiatalok politikai részvételében pozitív elmozdulás történt: az átlagnál magasabb részvétel mutatkozott a 25 év alattiak körében. Ez az eredmény azért fontos, mert a korábbi empirikus vizsgálatok eredményei a fiatalok politikai érdeklődésének, részvételének, valamint a politikai intézményekbe vetett bizalmi szintjének alacsony szintjét mutatták (GAZSÓ T.–SZABÓ A. 2002; GAZSÓ F.–LAKI 2004; BAUER–SZABÓ A. 2005; KERN–SZABÓ A. 2011). Bár a politikai elköteleződés szintjén csökkenő tendenciát mutatnak a nyugati demokráciák elmúlt évtizedei, a civil aktivitás terén ennek ellenkezője mutatható ki (DALTON 2008; INGLEHART 1997; NORRIS 2002, 2007; KLINGEMANN–FUCHS 1995; PATTIE ET AL. 2004; KRISI 2008; DALTON ET AL. 2004, JANCÁK 2009).

A politikatudományi diskurzus mára ezt a kétirányú változást akképpen értelmezi, hogy bár a fiatalok alapvetően apatikusabbak és szkeptikusabbak (HENN–WEINSTEIN–WRING 2002), nem szabad egyenlőségjelet tennünk a közéleti, valamint a politikai elköteleződésük, és még inkább nem a részvételi hajlandóságuk hiánya között. Elsősorban ugyanis – egyes kutatók feltételezése szerint – nem az érdeklődés, valamint a részvétel szintje változott, hanem egyszerűen a politika iránti attitűdök (SZABÓ A.–ROSS 2012).

Az *Aktív Fiatalok Magyarországon* kutatócsoport 2013-as eredményei a hallgatók csökkenő választási részvételéről számolnak be. A 2011/2012-es adatfelvételkor a kérdésre választ adók 57 százaléka jelezte biztosra részvételi szándékát egy most vasárnap tartandó parlamenti választáson, addig ez az arány 2013-ra 51 százalékra csökkent (SZABÓ A. 2013).

Jelen tanulmány vizsgálati középpontjában azok a nappali tagozatos egyetemi és főiskolai hallgatók állnak, akik nem vennének részt egy közelgő választáson. A tanulmány elsősorban arra keresi a választ, hogy ezek a hallgatók miért tartanak magukat távol a választástól, ezen túl e széles (nem)választói csoportról általános, leíró képet kíván nyújtani az olvasó számára.

Politikatudományi közmegegyezésnek számít az a felfogás, amely szerint e társadalmi csoport homogenitása miatt rendkívül nehezen írható le demográfiai, szociológiai, valamint politikai mutatói alapján. Ezzel szemben, meglátásom szerint, a választástól való távolmaradásuk dimenziójában mégiscsak heterogén csoportnak számítanak. Nehezíti a helyzetet a széles, és a közvélemény-kutató cégek és szakma által különbözően használt fogalom, amely e (nem)választói csoportot definiálja.¹²⁴ Az említett definíciós problémát leküzdendő, valamint az elemzést megkönnyítendő, a jelen tanulmány új szempontrendszerrel kíván felállítani az említett célcsoport vizsgálatok. Álláspontom szerint ugyanis – bár látszólag vékony határvonal húzódik az egyes definíciók között – fontos különbséget tehetünk az egyes (nem)választói csoport tagjai között.

A következőkben ismertetni kívánom azt a vizsgálati szempontrendszerrel, amellyel könnyíteni szeretnék a politikatudomány számára sokszor kihívást jelentő bizonytalan szavazókkal kapcsolatos leíró jellegű tanulmányok elkészítését illetően, valamint hozzá szeretnék járulni az e (nem)választói csoporttal foglalkozó politikatudományi diskurzus fejlődéséhez.

123. Lásd a <http://www.europeansocialsurvey.org/> honlapon.

124. Elsősorban itt a "bizonytalan", az "apatikus", valamint a "passzív" szavazó fogalmi kerete között kialakuló rendkívül széles definíciós értelmezésekre gondolok.

ELMÉLETI KERETRENDSZER

Tanulmányomban alapvetően két szempont szerint kívánom elkülöníteni a politikától magukat távol tartó hallgatókat: egyrészt a *politikai érdeklődés*¹²⁵ dimenziója mentén, másrészt pedig a *választáson való részvételük*¹²⁶ alapján. E két dimenzió segítségével meg tudom állapítani, hogy egy adott hallgatót alapvetően mennyire érdekli a politika, valamint, hogy az effajta érdeklődése vagy éppen érdektelensége miképpen manifesztálódik a választáson való részvétel dimenziójában. Kiegészítésként bevezetek egy harmadik dimenziót is a szempontrendszerbe: a *pártválasztást*,¹²⁷ ugyanis különbség tehető azok között a hallgatók között, akik pártválasztásukat tekintve biztos szavazónak számítanak, azonban a választástól mégis távol maradnak, mint ahogy azok között is, akik esetleg a választáson részt vennének, viszont nem rendelkeznek konkrét pártpreferenciával. Az említett három dimenzió mentén az 1. táblázatban felvázolt hallgatói csoportok állíthatók szembe egymással.

1. táblázat.
Vizsgálati szempontrendszer

VIZSGÁLATI SZEMPONRENDSZER		nem érdeklődik	közepes	érdeklődik
<i>Elmenne</i>	<i>pártválasztó</i>	KONFORMISTA	MEDIÁN-SZAVAZÓ	RÉSZTVEVŐ
	<i>nem pártválasztó</i>	BIZONYTALAN KONFORMISTA		RENDSZERKRITIKUS RÉSZTVEVŐ
<i>Nem menne el</i>	<i>pártválasztó</i>	APATIKUS	PASSZÍV	
	<i>nem pártválasztó</i>			

A táblázat magyarázata:

1. **APATIKUS:** Azok a hallgatók, akiknek politikai érdeklődése alacsony, és ez egyben párosul a választástól való távolmaradással is. Esetükben a pártválasztás és a nem pártválasztás között nem indokolt a különbségtétel, hiszen elsősorban az érdeklődés és a részvétel oldaláról fontosak, valamint a választástól való távolmaradás egyenes következménye, hogy tulajdonképpen nincs is pártválasztásuk, maximum pártszimpátiájuk. A politikával kapcsolatban közepesen érdeklődőket is bele vontam ebbe a kategóriába, hiszen ők sem mennének el egy most vasárnap tartandó választásra, nekik sincsen pártpreferenciájuk, így politikai érdeklődésük mélységének szintje kevésbé releváns szempont, viszont jól elkülöníthetőek a politikával kapcsolatban érdeklődők csoportjától.
2. **PASSZÍV:** Passzívnak azokat a hallgatókat tekintem, akik ugyan érdeklődnek a politika iránt, viszont egy most vasárnap tartandó választástól távol maradnának. Esetükben szintén nem indokolt a pártpreferenciájuk alapján történő különbségtétel, hiszen, bár érdeklődésük a politika iránt magas (vagy közepes), egy közelgő parlamenti választástól távol tartanák magukat. Ez nem a politikával kapcsolatos teljes „nemtörődömséget” vagy közömbösséget (apatíát) jelent, hanem passzivitást, azaz egyszerű távolsgártást.
3. **KONFORMISTA:** E csoport tagjai azok a hallgatók, akiknek a politikai érdeklődése alacsony, ettől függetlenül mégis elmennének szavazni, sőt pártpreferenciával is rendelkeznek. Számukra a politika nem érdekes tényező, mégis beleszólnak annak alakulásába.
4. **BIZONYTALAN KONFORMISTA:** E csoport csupán annyiban tér el az előzőtől, hogy tagjai nem rendelkeznek pártpreferenciával, tehát bizonytalanok pártválasztásukat illetően. A választáson való részvételi szándékuk megvan ugyan, ám politikai érdeklődésük alacsony vagy közepes. E csoportot a konformistáknál bizonytalanabbnak tekintem.
5. **MEDIÁN-SZAVAZÓ:** A medián-szavazók politikai érdeklődése közepes, viszont biztos résztvevője a választásoknak, és rendelkeznek pártpreferenciával. Részvételi oldalról tehát ugyan aktívnak számítanak, viszont az érdeklődésükben nem mutatkozik meg ez a fajta aktivitás.

¹²⁵ „Mennyire érdekel Téged a politika? Kérlek, válaszolj iskolai osztályzatokkal, úgy, hogy az 1-es azt jelenti, egyáltalán nem érdekel, az 5-ös pedig azt, hogy nagyon érdekel!”

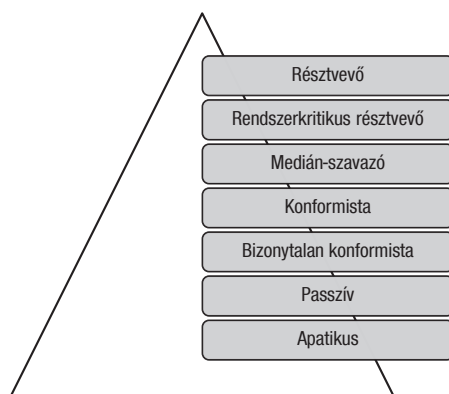
¹²⁶ „Ha most vasárnap parlamenti választást tartanának (és jogosult volnál szavazni)...”

¹²⁷ „Melyik párt listájára szavaznál (ha mégis elmennél)? Kérlek, válaszolj ki az alábbi listából!”

6. **RÉSZTVEVŐ:** E csoport tagjai abszolút tudatos szavazónak számítanak: érdeklődnek a politika iránt, részt vennének egy vasárnapi választáson, és pártpreferenciájuk is van.
7. **RENDSZERKRITIKUS RÉSZTVEVŐ:** Ezek a hallgatók a jelenlegi pártokkal szemben elégedetlenek, viszont a választást, mint a demokratikus rendszer alapját fontosnak tartják annyira, hogy részt vennének egy választáson. A pártpolitikai struktúrával kapcsolatban tájékozottak, ugyanakkor kritikusak is.

A fentebbi kategóriarendszer élesen elkülöníti egymástól azokat a hallgatói csoportokat, amelyek különböznek egymástól politikai érdeklődésük, választáson való részvételi szándékuk, valamint pártválasztásuk és nem pártválasztásuk alapján. Ekképpen egy olyan hierarchia állítható fel, amely e három dimenzió mentén a politikai aktivitásuk, illetve passzivitásuk dimenziójában értelmezhető, valamint érzékelteti politikai elkötelezettségük mélységét is.

1. ábra.
A politikai elköteleződést illusztráló hierarchia
 (a politikai érdeklődés, részvétel, valamint a pártválasztás dimenziói alapján).

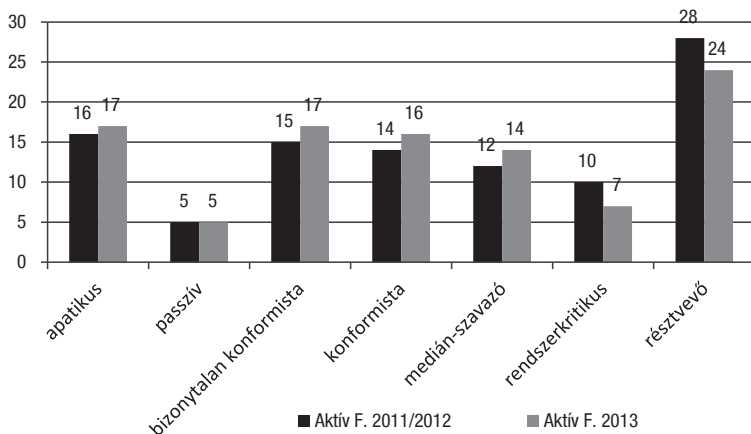
A tanulmány vizsgálati célcsoportjai elsősorban a hierarchia alsó négy lépcsőfokán elhelyezett hallgatói csoportok, ugyanis ők tekinthetők azon csoportoknak, amelyek a politikatudományi diskurzusban bizonytalanként, passzívként, valamint apatikusként jelennek meg. A hierarchia tetején elhelyezkedő három hallgatói csoportot összehasonlításképpen szeretném csak megvizsgálni. Elsődleges célom, hogy a passzív hallgatók karakterisztikáját politikai értékrendjükön és szociológiai ismerveiken keresztül meghatározzam.

EREDMÉNYEK

Az alábbiakban az *Aktív Fiatalok Magyarországon kutatás* 2011/2012-es, valamint 2012/2013-as adatfelvétele során kapott eredmények mentén illusztrálom a hét csoport megoszlását (az adatfelvételek módszertanáról részletesen lásd RÓNA–SZABÓ A. 2012 és SZABÓ A. 2014 jelen kötetben).

2. ábra.

A hallgatói csoportok megoszlása az érdeklődés, részvétel, és pártválasztás összevont dimenziójában
(2011/2012 és 2013)

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2011/2012 és Aktív Fiatalok Magyarországon, 213.

A két év eredményei között jelentősebb eltérést nemigen tapasztalunk, azonban azt megállapíthatjuk, hogy elsősorban azon hallgatói csoportok között észlelhetünk változást, amelyek egy most vasárnap tartandó választásra elmennének, tehát: a részvételüket biztosra mondók táborában. Az *apatikus*, valamint a *passzív hallgatói csoportok* lényegében nem változtak, tehát első ránézésre úgy tűnik, hogy a változás elsősorban részvételi oldalon történt, s az apátia és passzivitás terén nem történt különösebb változás: a hallgatók körében ugyanakkora mértékű a politikából való kiábrándultság, mint a megelőző adatfelvétel során.

Mindezekon túl azt is fontos megemlíteni, hogy elsősorban a tudatosabbnak tekinthető hallgatói csoportok (*rendszerkritikus résztvevő, résztvevő*) körében tapasztalhatunk visszaesést, míg a *bizonytalan konformista, konformista* és *medián-szavazói csoportok* körében kisebb mértékű növekedés látható. Arról van szó tehát, hogy a hallgatók választási részvételi hajlandósága csökkent, a bizonytalanok és a kevésbé tudatosnak mondható szavazói csoportok esetében az arány némiképpen növekedett. A választástól való elfordulás tekintetében nem következett be különösebb változás.

Összességében úgy tűnik, hogy 2011 végéről 2012 elejétől 2013 tavaszára a politikai elköteleződés és a tudatosság dimenziójában növekedett a bizonytalanság. A vizsgálat elsődleges tárgyát képező hallgatói csoportok (*apatikus és passzív*) esetében egy stabil, a politikát elutasító attitűdről beszélhetünk, amelyben nem történt érdemi változás.

Tanulmányomban elsősorban az *apatikus*, valamint a *passzív hallgatói csoportok* politikai és szociológiai karakteréről kívánok átfogó képet adni, ugyanakkor megvizsgálom a bizonytalanokat, és – kontrollcsoportként – a *résztvevő hallgatói csoportokat* is. Elsősorban arra keresem a választ, hogy az egyes hallgatói csoportoknál tapasztalt változásokon belül (stabil kiábrándultság, növekvő bizonytalanság, csökkenő elköteleződés) milyen összefüggések állapíthatók meg?

KUTATÁSI KÉRDÉSEK

K1: A politikailag *apatikus*, a *passzív* és a *konformista szavazók* és/vagy *nem-szavazók* milyen politikai értékrendszerrel azonosulnak? Amennyiben szavaznak, mely pártokra adják le voksukat?

K2: A hierarchia lépcsőin egyre feljebb haladva milyen szocializációs tényezők játszanak közre? Mennyiben befolyásolja a vizsgált csoportokat a családdal és a barátokkal való beszélgetések?

K3: Milyen a rendszerrel alkotott képük? Jogosan feltételezhető-e, hogy a hierarchia egyre magasabb fokain egyre elkötelezettebbek a demokratikus rendszer iránt?

POLITIKAI ORIENTÁCIÓK

Politikai értékvilág

A tanulmány vizsgálati fókuszában elsősorban az apatikus, a passzív, valamint a (bizonytalan)konformista hallgatói csoportok állnak, de az alábbiakban, az összehasonlítás érdekében, az összes hallgatói csoportra bemutatom a politikai értékrend megoszlását. A bal–jobboldali értékválasztásról szóló adatokat a 2. táblázat foglalja össze.

2. táblázat.

Politikai értékrend változása az egyes hallgatói csoportokban (baloldali–jobboldal tengelyen való megoszlás, százalékban)

hallgatói csoportok	Baloldali		Centrum		Jobboldali	
	2011	2013	2011	2013	2011	2013
apatikus	15	13	64	64	21	22
passzív	20	21	46	57	34	22
bizonytalan konformista	17	15	59	63	24	21
konformista	15	23	41	36	44	41
medián-szavazó	20	29	28	25	52	46
rendszerkritikus résztvevő	22	14	41	48	37	38
résztvevő	25	25	20	21	54	55
teljes minta	20	20	41	43	39	37

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2011/2012 és Aktív Fiatalok Magyarországon, 213. Saját számítás.

A két adatfelvétel közötti jelentősebb eltérésekre utaló cellákat külön jelöltük.

A táblázatból kitűnik, hogy említésre méltó változás elsősorban a passzív, a konformista, a medián-szavazó és a rendszerkritikus hallgatói csoportok esetében történt. Az adatok alapján jól látszik, hogy a passzív hallgatók körében a jobboldaliak aránya csökkent, s ez a változás a magukat középre sorolók táborát növelte. Erdemes megjegyezni, hogy azon hallgatói csoportokban, melyek tagjai jelezték választási részvételi szándékukat (elsősorban: konformista, medián-szavazó, rendszerkritikus), a baloldaliak aránya megnövekedett, s ez a jobboldali tábor csökkenésével megegyező arányú, azonban a tudatosabb résztvevők (rendszerkritikus résztvevő, résztvevő) esetében elsősorban a középre húzás növekedése állapítható meg.

3. táblázat.

Politikai értékrend változása az egyes hallgatói csoportokban

(liberális-konzervatív tengelyen való megoszlás, százalékban)

hallgatói csoportok	Liberális		Centrum		Konzervatív	
	2011	2013	2011	2013	2011	2013
apatikus	37	40	49	48	13	11
passzív	47	51	35	24	18	25
bizonytalan konformista	36	39	47	49	17	12
konformista	36	37	33	46	31	17
medián-szavazó	43	47	33	30	24	22
rendszerkritikus résztvevő	39	42	38	30	23	28
résztvevő	43	43	19	22	37	36
teljes minta	41	39	36	36	23	25

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2011/2012 és Aktív Fiatalok Magyarországon, 213. Saját számítás.

A két adatfelvétel közötti jelentősebb eltérésekre utaló cellákat külön jelöltük.

Az adatok alapján megállapítható, hogy ugyanazon hallgatói csoportokban tapasztalhatunk változást, mint amelyekben a bal–jobbaldali tengelyen való vizsgálatkor. A passzív hallgatók körében a magukat középre sorolók aránya csökkent, amely változás elsősorban a konzervatív táborát erősítette, de kisebb mértékben a liberálisok tábora is növekedett. A (bizonytalan)konformista szavazók esetében a konzervatív hallgatók aránya csökkent, amely elsősorban a magukat középre sorolók arányát növelte. A tudatos, ám rendszerkritikus hallgatók (rendszerkritikus résztvevők) esetében a konzervatívok táborában látunk változást. Mindezek alapján azt kell megjegyeznünk, hogy az egyes hallgatói csoportokban elsősorban a passzív, valamint a konformista és rendszerkritikus résztvevők körében történt érdemi változás, amely egyben azt is jelenti, hogy a hierarchia legmagasabb (résztvevő) és legalacsonyabb (apatikus) fokán stabilabb értékválasztás mutatható ki. Összességében tehát az egyes hallgatói csoportok körében a bal–jobbaldaliság tekintetében egy stabil középre húzó erőt láthatunk, amely a második adatfelvétel idejére még növekedett is. Ezzel szemben a liberális–konzervatív dimenzióban elsősorban a konzervatív oldalon beszélhetünk érdemi változásról: elsősorban azon hallgatói csoportok körében nőtt a konzervatív eszmerendszer jelentősége, akiknek politikai érdeklődése magas, ám nem pártválasztók.

Pártpreferenciák

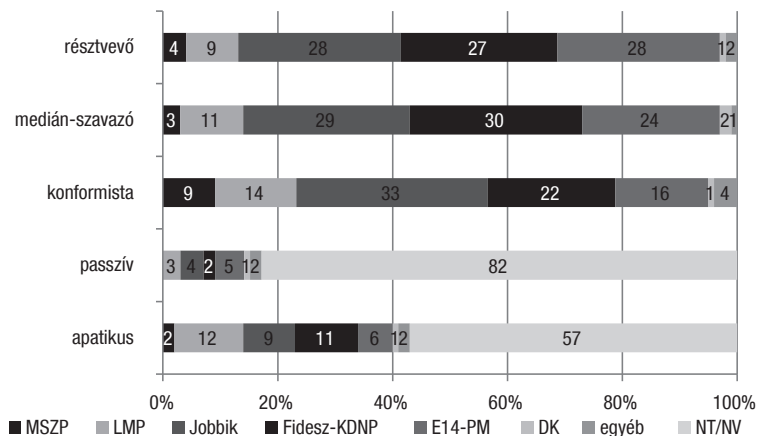
A hallgatói társadalom egészének pártpreferenciái mind az *Aktív Fiatalok kutatócsoport* 2011/2012-es, mind pedig a 2013-as survey vizsgálat alapján ismertek.

Érdekes azonban, hogy a választástól magukat távol tartók körében is beszélhetünk pártválasztásról: a 2011 év végén és 2012 fordulóján készült vizsgálat alapján a passzív hallgató válaszadók 46 százaléka pártválasztó, míg az apatikus hallgatók esetében ez az arány már csak 27 százalék. A választástól magukat távol tartó hallgatói csoportokban az LMP rendelkezik a legnagyobb támogatottsággal. A magas politikai érdeklődéssel rendelkező hallgatók körében a Fidesz–KDNP pártszövetség támogatottsága magasabb, mint a politika iránt nem érdeklődők körében. A Jobbik, valamint az MSZP támogatottsága mind a magas, mind pedig az alacsony politikai érdeklődéssel rendelkező hallgatók esetében ugyanakkora: 4, illetve 7 százalékos. Érdekességképpen azonban az is megállapítható, hogy a magas politikai érdeklődéssel rendelkezőknél az „egyéb párttal” szimpatizálók aránya 6 százalékos, míg az alacsony szintű érdeklődők esetében nem került megnevezésre „egyéb párt”.

Az első hullám adatai szerint azon hallgatói csoportok esetében, melyeknek tagjai részvételi szándékukat jelezték (konformista, medián-szavazó, résztvevő) a Jobbikra szavazók aránya a legmagasabb. Igazi előnyre azonban a medián-szavazók körében tudott szert tenni, tehát a Jobbik elsősorban a politika iránt közepes mértékben érdeklődő hallgatók körében élvezett nagy előnyt a 2011/2012-es adatfelvétel során. A Fidesz–KDNP kihívójaként tekinthetünk az LMP-re ugyanebben az évben: a Fidesz–KDNP pártszövetség a résztvevő és pártválasztó hallgatók körében csak azok között élvez nagyobb támogatottságot, akik a politika iránt legkevésbé érdeklődnek. A Jobbik után a második helyért folyó küzdelemből az LMP kerülhetett volna ki győztesen, s minél inkább érdeklődnek a politikai iránt a hallgatók, annál biztosabb ez az előny. Ezen hallgatói csoportok esetében az MSZP és a DK támogatottsága körülbelül ugyanakkora, a szocialisták a politika iránt kevésbé érdeklődőket azonban mégis nagyobb arányban tudták megszólítani.

A 2013-as adatfelvétel más eredményeket hozott (lásd az alábbi ábrát). Az első nézésre is megállapítható, hogy az apatikus és a passzív csoportokban a pártpreferenciájukat eldönteni nem tudók aránya inverz képet mutat a megelőző évhez képest: míg a 2011/2012-es adatfelvétel során az apatikus hallgatók körében nagyobb volt ez az arány, addig a 2013-ban a passzív hallgatók körében tapasztalhatjuk nagyobb arányban a pártpreferenciájukat megmondani nem tudó hallgatókat. Az apatikus hallgatókat elsősorban a Fidesz–KDNP, valamint az Együtt 2014–PM pártszövetségek tudták megszólítani. A Jobbik 2 százalékkal tudta növelni támogatottságát e hallgatói csoportban, az LMP pedig mindösszesen 1 százalékkal.

3. ábra.
Pártpreferenciák az egyes hallgatói csoportokban, 2013
 (százalékban)

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 213. Saját számítás.

A passzív hallgatók esetében 28 százalékkal nőtt meg a pártpreferenciájukat eldönteni nem tudó hallgatók aránya. E növekedést az egyes pártok támogattságának csökkenése magyarázza. A legnagyobb csökkenés az LMP esetében következett be, azonban a Fidesz–KDNP 8 százalékos csökkenése is jelentősnek számít. Az Együtt 2014–PM pártszövetség 5 százalékos támogatottsággal indult ebben a hallgatói csoportban. A választáson résztvevő, és ezzel együtt pártválasztó hallgatói csoportokban (résztvevő, medián-szavazó, konformista) az Együtt 2014–PM pártszövetség támogatottsága az LMP csökkenésével nagyjából megegyező arányú, azonban a DK, valamint az MSZP támogattság-csökkenése is hozzájárul a párt népszerűségéhez. Ezen hallgatói csoportokban továbbra is a Jobbik tekinthető a legnépszerűbb pártnak. A kormánypárt elsősorban a politika iránt érdeklődő hallgatók körében tudta növelni támogatottságát. Hasonló megállapítás tehető egyébként az Együtt 2014–PM pártszövetségre is: minél nagyobb a hallgatók politika iránti érdeklődése, annál magasabb a pártszövetség támogatottsága.

Állításom szerint az egyetemi hallgatók körében mért apátia és passzivitás arányában nem történt érdemi változás a két vizsgálati periódusban, inkább egyfajta átrendeződést tapasztalhatunk, amely a pártválasztás bizonyosságában érhető tetten. Míg a választástól magukat távol tartó, ám a politika iránt érdeklődő hallgatók között korábban nagyobb pártválasztói aktivitást tapasztalhattunk, a 2013-as évre ez az arány radikálisan lecsökkent. A politika iránt nem érdeklődő hallgatók esetében viszont a pártválasztással kapcsolatos bizonytalanság nagymértékben enyhült. Leegyszerűsítve azt is mondhatnánk, hogy az érdeklődő hallgatók körében növekedett a pártoktól való távolságtartás, míg a politika iránt nem érdeklődő hallgatók körében a pártokkal szimpatizálók aránya emelkedett.

A politikai értékek és pártpreferenciák változása

A vizsgált hallgatói csoportok (bizonytalan konformista, konformista, passzív, apatikus) politikai értékválasztásában tehát a következő tendenciák figyelhetők meg:

1. Bizonytalan konformista: Azok körében, akik elmennének egy most vasárnap tartandó választásra, ezzel együtt azonban a politika iránti érdeklődésük alacsony (és/vagy közepes), a középre húzás jellemző mind a bal–jobboldali, mind pedig a liberális–konzervatív értékválasztás tekintetében, kismértékben a liberális eszmerendszer a szimpatikusabb számukra. Átvált a hallgatók körében. Pártválasztással ezen hallgatói csoport tagjai nem rendelkeznek.
2. Konformista: Ezen hallgatói csoport tagjai részvételi szándékukat fejezték ki egy most vasárnapi választással kapcsolatosan, biztos pártválasztók, ám politikai érdeklődésük alacsony. Az ő esetükben elsősorban a baloldaliak aránya növekedett meg, a liberális–konzervatív értékválasztásban pedig nagymértékű középre húzást figyelhető meg. A pártpreferenciájukban történt változás is ezt igazolja: a korábban 30 százalékos támogatottságú Fidesz–KDNP a 2013-as adatfelvételre 22 százalékra csökkentet szimpatizánsainak aránya.
3. Passzív: E hallgatói csoport tagjai távol tartják magukat a választástól, bár tagjai között egyaránt található pártválasztó és pártot nem választó. A politikai érdeklődésük viszont igen magas. Esetükben szintén a középre húzás erősödését figyelhetjük meg, azonban a liberális–konzervatív értékválasztásuk határozottabbá vált: nagyobb arányban láthatjuk mind a liberálisokat, mind pedig a konzervatívokat. Közel 30 százalékkal csökkent a pártválasztó passzívok aránya, azaz a pártválasztással kapcsolatban nagymértékben erősödő bizonytalanságot tapasztalhatunk ezen hallgatói csoportban.
4. Apatikus: Az apolitikusok a politikától a legtávolabb tartják magukat: nem mennének el egy most vasárnap tartandó választásra és politikai érdeklődésük is alacsony. Pártválasztók és nem pártválasztók egyaránt találhatók köztük. Ez a hallgatói csoport meglehetősen stabilnak látszik mind a bal–jobboldali, mind pedig a liberális–konzervatív értékválasztás tekintetében. Ezzel szemben a pártválasztást illetően fontos változás érezhető: bizonytalanságuk csökkenni látszik; 25 százalékkal nagyobb a biztos pártválasztók aránya ebben a hallgatói csoportban a megelőző évhez képest. Elsősorban a Fidesz–KDNP, valamint az Együtt 2014–PM pártszövetségek tudták megszólítani a passzív hallgatókat.

Politikai szocializáció

A vizsgálat hallgatói csoportok ideológiai kötődése után érdemes megvizsgálni az ehhez „vezető utat”, azaz a politikai szocializáció egyes aspektusait. Feltételezésem szerint ugyanis a szocializáció és politikai értékrendszer-változása szoros összefüggésben áll egymással. A főbb szocializációs ágensek, melyek az egyén számára meghatározó szereppel bírnak: a család, az iskola, a kortárs csoport, valamint a tömegmédiák (Csózik 2012). Ebből az ágensstruktúrából az elemzés során a családot és a kortárs csoportokat emelem ki.

Családi beszélgetések

A család különbözik minden más intézménytől, hiszen ez a központi szocializációs ágens, amelyre a későbbiek során más ágensek is építenek. A családban kezdenek kialakulni az alapvető – bár a későbbiek során nyilvánvalóan változó – politikai értékek, ideológiák, mentalitások (Dawson–Prewitt 1969; Csózik, 2012). Ennek fényében a következőkben azt kívánom megvizsgálni, hogy a családdal történő, társadalmi problémákról szóló beszélgetések sűrűségében milyen változások figyelhetők meg a két adatfelvétel eredményei alapján.

4. táblázat.

A családdal történő, társadalmi problémákról szóló beszélgetések gyakoriságának megoszlása az egyes hallgatói csoportokban

(2011–2013, százalékban)

hallgatói csoportok	rendszeresen		alkalmanként		soha	
	2011	2013	2011	2013	2011	2013
apatikus	15	13	70	76	16	11
passzív	35	31	55	62	10	7
bizonytalan konformista	20	26	75	68	6	6
konformista	19	21	73	70	8	9
medián-szavazó	22	40	74	54	4	7
rendszerkritikus résztvevő	42	51	54	45	5	4
résztvevő	49	62	47	36	4	2
teljes minta	30	36	63	58	7	6

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2011/2012 és Aktív Fiatalok Magyarországon, 213. Saját számítás.

A két adatfelvétel közötti jelentősebb eltérésekre utaló cellákat külön jelöltük.

Az első ránézésre is megállapítható, hogy összességében nőtt a családjukkal közéleti kérdésekről, társadalmi problémákról rendszeresen beszélők aránya, s ezzel párhuzamosan csökkent azoké, akik ugyanezt a tevékenységet alkalmanként vagy soha (nem) végzik. A legmarkánsabb eltérést a medián-szavazók körében tapasztalhatjuk: közel 18 százalékkal nőtt körükben azok aránya, akik családjukkal rendszeresen beszélgetnek közéleti kérdésekről, társadalmi problémákról. Majd 13 százalékos növekedésről beszélhetünk a résztvevők esetében is, míg a rendszerkritikus résztvevőknél hasonló, 10 százalékos változás figyelhető. Azon hallgatói csoportokban mutatható ki változás a családi beszélgetések vonatkozásában, amelynek tagjai a választáson való részvételüket kifejezték.

Az apatikus, valamint a passzív hallgatók körében azok aránya nőtt, akik családjukkal alkalmanként beszélgetnek közéleti kérdésekről, társadalmi problémákról, s ezzel párhuzamosan természetesen csökkent azok aránya, akik ezt a tevékenységet rendszeresen, vagy soha (nem) végzik. A bizonytalan konformisták viszont ténylegesen is gyakrabban beszélgetnek családjukkal társadalmi problémákról. Nincs viszont érdemi változás a konformista hallgatók vonatkozásában.

Baráti beszélgetések

Az Európa Tanács megrendelésére 2002-ben készült empirikus kutatás (CHISHOLM–KOVACHEVA 2002) azt mutatta, hogy az európai fiatalok egyharmada egyáltalán nem érdeklődik a politika iránt: még barátaival sem beszél soha a politikáról. Kérdés, hogy ez a magyar hallgatók körében is alátámasztható megállapítás-e? Az alábbi táblázat e sarkos megállapítás ellenkezőjét mutatja. Jól látható ugyanis, hogy a két adatfelvétel között nem tapasztalhatunk olyan érdemi eltéréseket, mint a családokkal történő beszélgetések alkalmával. Az apatikus, a bizonytalan konformista és a konformista szavazók körében nincs is változás, viszont a *passzív hallgatók* még passzívabbá váltak: jelentősen megnőtt azok aránya, akik soha nem beszélgetnek közéleti/társadalmi ügyekről barátaikkal., közel a négyszeresére duzzadt.

5. táblázat.

A barátokkal történő, társadalmi problémákról és közéleti kérdésekről szóló beszélgetések gyakoriságának megoszlása az egyes hallgatói csoportokban

(2011–2013, százalékban)

hallgatói csoportok	rendszeresen		alkalmanként		soha	
	2011	2013	2011	2013	2011	2013
apatikus	20	20	67	67	13	13
passzív	43	36	54	53	3	12
bizonytalan konformista	29	31	64	65	7	4
konformista	28	24	64	65	8	11
medián-szavazó	31	45	67	52	2	4
rendszerkritikus résztvevő	52	61	46	36	3	3
résztvevő	59	60	41	37	1	3
teljes minta	39	39	56	54	5	6

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2011/2012 és Aktív Fiatalok Magyarországon, 213. Saját számítás.

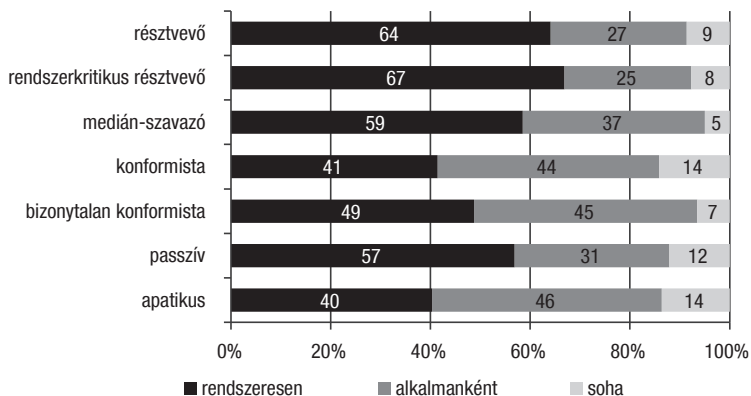
A két adatfelvétel közötti jelentősebb eltérésekre utaló cellákat külön jelöltük.

A tudatosabbnak mondható hallgatói csoportoknál (medián-szavazó, rendszerkritikus résztvevő) a barátokkal folytatott beszélgetések nagymértékű növekedését láthatjuk: például a medián-szavazók esetében 31-ről 45 százalékra növekedett azok aránya, akik rendszeresen beszélgetnek barátaikkal közéleti/társadalmi kérdésekről, problémákról. A rendszerkritikusok is hasonlóan aktivizálódtak. A legelkötelezettebb hallgatói csoport tagjai (résztevők) viszont mindkét vizsgálati évben rendszeresen beszélgettek barátaikkal közéleti problémákról.

Tömegkommunikáció

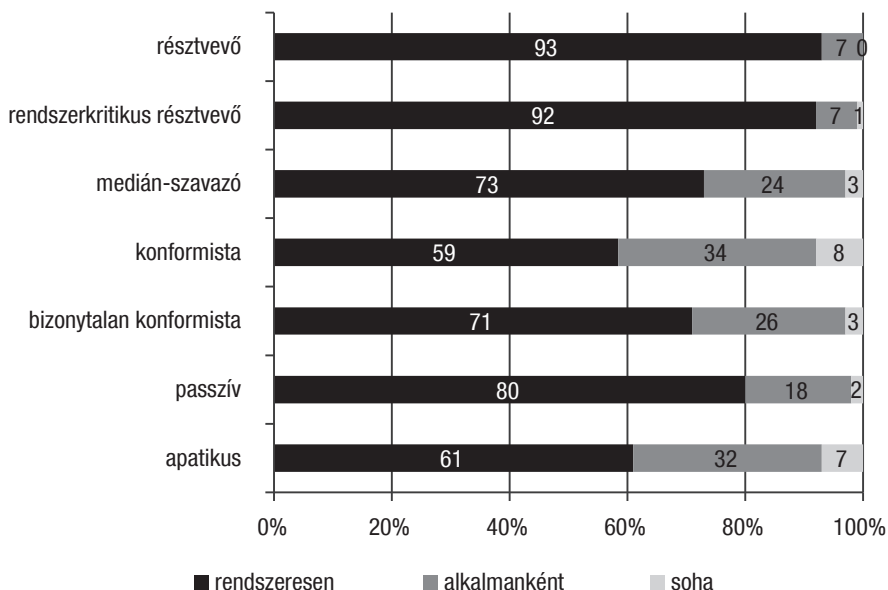
Az információáramlásban bekövetkezett gyors változások összefüggésben állnak a család és az iskola funkciójának viszonylagos csökkenésével, illetve a média és a kortárs csoport felértékelődésével (SIMON 2004). Érdekes tehát megvizsgálni, hogy a médiafogyasztási szokások tekintetében milyen tendenciák figyelhetők meg. Jelen tanulmány a televíziós, valamint az internetes hírfogyasztásra összpontosít, hiszen – ahogy az egyes hallgatói csoportok felállításakor is – a politikai érdeklődés képezi a vizsgálat egyik alapján. A televíziós és internetes hírfogyasztás arányainak megoszlását az egyes hallgatói csoportokon belül a 4–5. ábra szemlélteti.

4. ábra. A televíziós hírfogyasztás gyakorisága (2011, százalékban)

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2011/2012. Saját számítás.

5. ábra.
Az internetes hírfogyasztás gyakorisága (2011, %)

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 213. Saját számítás.

Jól látható, hogy az internetes hírfogyasztás messze megelőzi a televízióét. Érdekes megfigyelni továbbá a két diagramon látható arányos egyezéseket: mind az internetes, mind pedig a televíziós hírfogyasztás gyakoriságának megoszlása jellemző egy-egy hallgatói csoportra. A politikai érdeklődéssel arányosan nő a hírfogyasztás gyakorisága. Miután az internet kiemelkedő jelentőségű, ezért ezt részletesebben is megvizsgálni. Az internetben rejlő funkciók tárháza azonban rendkívül tágas, az érdeklődés mutatóján túl (hírfogyasztás) vizsgálendő a részvétel dimenziója is. Ehhez egyrészt a közösségi oldalakon közéleti, társadalmi témákban való kép és videó megosztásokat, valamint ezekkel kapcsolatban események létrehozását („figyelemkeltő aktivitás”), másrészt pedig a hasonló kérdésekben zajló internetes szavazásokat („véleménynyilvánító aktivitás”) vettük figyelembe.

6. táblázat.

A kép és videó megosztás, és esemény létrehozásának gyakorisága az egyes hallgatói csoportokban (2013, százalékban)

hallgatói csoportok	rendszeresen		alkalmanként		soha	
	2011	2013	2011	2013	2011	2013
apatikus	4	3	40	33	56	65
passzív	9	3	55	44	36	53
bizonytalan konformista	7	4	49	47	44	49
konformista	5	10	51	43	45	48
medián-szavazó	4	5	62	45	34	49
rendszerkritikus résztvevő	23	12	51	39	25	49
résztvevő	31	18	48	50	21	33
teljes minta	15	9	50	44	36	48

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 213. Saját számítás.

A két adatfelvétel közötti jelentősebb eltérésekre utaló cellákat külön jelöltük.

Általános tendencia figyelhető meg: nagymértékben lecsökkent a „*figyelemkeltő aktivitás*” szinte minden hallgatói csoportban – ez alól kivételt képeznek a *bizonytalan konformista* és a *konformista* hallgatók. A legnagyobb mértékű eltérés a két adatfelvétel eredményei között a *rendszerkritikus résztvevők* körében figyelhető meg: közel megkétszereződött azok aránya, akik „*soha*” nem osztanak meg képet és/vagy videót közösségi online felületeken, illetve eseményeket sem hoznak létre.

7. táblázat.
Internetes szavazások gyakorisága az egyes hallgatói csoportokban (2013, százalékban)

hallgatói csoportok	rendszeresen		alkalmanként		soha	
	2011	2013	2011	2013	2011	2013
apatikus	4	3	30	21	66	76
passzív	7	3	29	32	63	65
bizonytalan konformista	2	4	32	28	66	68
konformista	4	10	28	29	68	62
medián-szavazó	1	6	39	37	60	57
rendszerkritikus résztvevő	17	14	36	35	47	51
résztvevő	22	22	45	37	34	41
teljes minta	10	10	36	31	54	59

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 213. Saját számítás.
A két adatfelvétel közötti jelentősebb eltérésekre utaló cellákat külön jelöltük.

Az internetes szavazásokon való részvétel gyakorisága nem mutat kiugróan magas eltérést a két adatfelvétel között. Jelentősebb különbségek az apatikus, valamint a konformista hallgatók körében tapasztalhatóak. Az apatikus hallgatók még ritkábban szavaznak az interneten közéleti és/vagy társadalmi kérdésekben. Ezzel szemben a konformista szavazók majdnem kétszer gyakrabban szavaznak az interneten, mint az előző hullám idején. A konformisták nem „mintapéldányai” lettek az internet alapvető térhódításának igazolásakor, hanem kifejezetten arról, hogy online véleménynyilvánító affinitásuk növekedett.

A szocializációs ágensek között bekövetkezett főbb változások

A vizsgált hallgatói csoportok (bizonytalan konformista, konformista, passzív, apatikus) szocializációs hangsúlyaikban a következő tendenciák figyelhetők meg.

1. Bizonytalan konformista: Elsősorban a család szerepe nőtt meg, a baráti beszélgetések gyakorisága stagnál, s az internetes aktivitás (és érdeklődés) hasonló arányú, mint korábban. E körben tehát a családnak van meghatározó jelentősége.
2. Konformisták: A konformisták körében az internet, mint véleményformáló tér jelentőségének növekedése látható. Sem a családdal, sem a barátokkal nem beszélgetnek gyakrabban vagy ritkábban e csoport tagjai, azonban mind a közösségi oldalakon történő kép és videó megosztás, valamint eseménylétrehozás, mind pedig az e felületeken történő szavazás növekedni látszik.
3. Passzív: A család szerepe e csoportban is felértékelődni látszik: gyakrabban beszélgetnek családjukkal társadalmi problémákról, közéleti kérdésekről, mint korábban. Ezzel szemben a baráti beszélgetések gyakorisága drámaian lecsökkent. Az online térben viszont mintha aktívabbá váltak volna: jelentősen megnőtt azok aránya, akik kép- és videómegosztásokkal és/vagy események létrehozásával adnak hangot véleményüknek.
4. Apatikus: Elsősorban a család szerepe nőtt meg, a baráti beszélgetések gyakorisága stagnál. Ezzel szemben az internetes véleménynyilvánítás drasztikusan növekvő elutasítása tapasztalható: mind a kép- és videómegosztások, és eseménylétrehozások, mind pedig az internetes szavazásokon történő részvétel egyre elutasítottabb az apatikusak körében.

KONKLÚZIÓ

Jelen tanulmányban kísérletet tettem arra, hogy tisztázzam azt a fogalomzavart, amely a nem-szavazói csoportokkal kapcsolatos. Tanulmányban a politikai érdeklődés, a választáson való részvételi szándék, valamint a párt(nem)választás dimenzióinak hármasságából rajzolódott ki az egyes hallgatói csoportok, amelyek közül az elemzés vizsgálati fókuszában az apatikus, a passzív, a bizonytalan konformista, valamint a konformista fiatalok voltak.

Az egyes csoportok megoszlása nem mutat jelentősebb eltérést a két adatfelvétel eredményei alapján – tehát egyfajta stabilitás jellemzi őket –, azonban belső karakterisztikájuk az egyes vizsgálati szempontok szerint igen változékony. A politikai értékválasztások tekintetében erős középre húzást figyelhető meg minden vizsgált hallgatói csoportban. A pártpreferenciák tekintetében ezzel szemben nagyobb horderejű változások rögzíthetőek. Azon csoportokban, melyek tagjai az országgyűlési választásoktól távol tartják magukat (apatikus és passzív), a pártválasztásban egyfajta inverz attitűdöt láthatunk: a politikai iránt általában egyáltalán nem érdeklődő hallgatók (apatikus) esetében a pártválasztás mértéke jelentősen megnövekedett, viszont a politika iránt érdeklődők (passzív) körében a válaszadások egyre bizonytalanabbá válása figyelhető meg. Mindebből azt a következtetést lehet levonni, hogy a jelenlegi politikai pártpaletta és a mindennapi politikai diskurzus az érdeklődőbb hallgatókat riasztja el magától, míg azokat, akik nem érdeklődnek a politikai iránt, tudatosabbá tette. E jelenség megértéséhez vizsgáltam: a politikai szocializációs ágensekben bekövetkezett változásokat.

A család – mint véleménynyilvánító tér – szerepe jelentősen megnőtt minden hallgatói csoportban, a kortárs-csoporté viszont változékony: a passzív hallgatóknál a baráti beszélgetések drasztikus csökkenése mutatható ki. Álláspontom szerint – bár nyilvánvalóan ezen megállapítást érdemes más vizsgálatok során tovább tesztelni – arról van szó, hogy a közéleti és társadalmi problémákról szóló családi és baráti beszélgetések rendszerességének változásai befolyásolják a hallgatók pártpreferenciáit. Az apatikus hallgatók körében például a családi beszélgetések szerepének növekedése biztosabb pártválasztást eredményezett, míg a passzív baráti beszélgetéseinek csökkenése a pártválasztással kapcsolatos bizonytalanságot növelte. Jelentős azonban az online tömegkommunikáció: a passzív hallgatók 80, az apatikusak viszont 60 százaléka követi rendszeresen az aktuális hírfolyamot. Az online tér tehát kiemelkedik az egyéb kommunikációs csatornák közül, ugyanakkor ez csupán a hírfogyasztást érinti: az internetes aktivitás terén viszont drasztikus visszaesés tapasztalható.

IRODALOM

- Bauer Béla – Szabó Andrea (2009): *Ifjúság2008 Gyorsjelentés*. Budapest, Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet.
- Chisholm, L. – Kovacheva, S. (2002): *La jeunesse européenne, une mosaïque*, Éditions du Conseil de l'Europe.
- Csózik Rita (2012): Átalakult lázadás. A magyar egyetemisták és főiskolások nemzedékének politikai szocializációja. In: Szabó Andrea (szerk.): *Racionálisan lázadó hallgatók, 2012*. Szeged, Belvedere Meridionale.
- Dalton, R. J. (2008): Citizenship Norms And The Expansion Of Political Participation. *Political Studies*. Vol. 56: 1. 76–98
- Dawson, R. E. – Prewitt, K. (1969): *Political Socialization*. Boston, Little, Brown and Company.
- Gazsó Ferenc – Laki László (2004) *Fiatalok az újkapitalizmusban*, Napvilág Kiadó, Budapest.
- Gazsó Tibor – Szabó Andrea (2002): Társadalmi közérzet, politikához való viszony. In: Szabó Andrea – Bauer Béla – Laki László (szerk.): *Ifjúság2000. Tanulmányok I.* Budapest, Nemzeti Ifjúságkutató Intézet.
- Henn, M. – Mark W. – Dominic W. (2002): A Generation Apart? Youth and Political Participation in Britain. *The British Journal of Politics & International Relations*. Vol. 4. 2. 167–192.
- Inglehart, R. (1997): *Modernization and Postmodernization*. Princeton, Princeton University Press.
- Jancsák Csaba (2009): Miért jó a rossz a jóban? A kétfarkú kutya jelenség megértése felé. In: Bibó István (szerk.): *Csatlakozás az Európai Ifjúsági Térséghez 3.0*, Szeged.
- Klingemann, H. – D. and Fuchs, D. (1995): *Citizens and the State*. Oxford: Oxford University Press.
- Kriesi, H. (2008): *Political Mobilization, Political Participation and the Power of the Vote*. West European Politics.
- Norris, P. (2002). *Democratic Phoenix. Reinventing Political Activism*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Pattie, C. – Seyd, P. – Whiteley, P. (2004): *Citizenship in Britain: values, participation and democracy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Róna Dániel – Szabó Andrea (2014): A kutatás módszertana. In: Szabó Andrea (szerk.): *Racionálisan lázadó hallgatók 2014. Apátia – Radikalizmus – Posztmaterializmus a magyar egyetemisták és főiskolások körében I.* Szeged, Belvedere Meridionale. 15–24.
- Simon János (2004): *A politikai kultúra színeképei*. Budapest, Századvég.
- Szabó Andrea – Kern Tamás: A magyar fiatalok politikai aktivitása. In: Bauer Béla – Szabó Andrea (szerk.) *Arctalan*

(?) *nemzedék: Ifjúság 2000–2010* Budapest, Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet, 2011. 37–80.
Szabó Andrea – Oross Dániel: A demokratikus részvétel tendenciái a magyar egyetemisták és főiskolások körében.
In: Szabó Andrea (szerk.): *Racionálisan lázadó hallgatók 2012*. Szeged, Belvedere Meridionale
Szabó Andrea: A magyar egyetemisták és főiskolások Magyarországon – *Gyorsjelentés 2. hullám*, 2013. Budapest, ID Research/Publikon Kiadó.
<http://aktivfiatalok.hu/wp-content/uploads/2013/07/Gyorsjelent%C3%A9sv.pdf>
Szabó Andrea (2014): A kutatás módszertana. In: Szabó Andrea (szerk.): *Racionális lázadó hallgatók II*. Szeged, Belvedere Meridionale.